

2010 рік

Гудзь Ю.Ф.,

Національний університет харчових технологій

Gudz' Yu.,

National university of food technologies

Гудзь Ю.Ф.

Ноциональный университет пищевых технологий

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У
ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ
ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ**

**MODERN CONSISTING AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF
SMALL ENTERPRISES OF FOOD INDUSTRY IS OF VOLHYNIA AREA**

Анотація. У статті здійснено аналіз стану і проблем розвитку малих підприємств харчової промисловості у Волинській області. Розглянуто загальні структурні показники та обґрунтовано подальші заходи щодо вирішення наявних проблем.

Аннотация. В статье произведено анализ состояния и проблем развития малых предприятий Волынской области. Рассмотрено общие структурные показатели и обосновано дальнейшие мероприятия для решения существующих проблем.

Annotation. In the article the analysis of the state and problems of development of small enterprises of food industry is carried out in the Volhynia area. General structural indexes and grounded subsequent measures are considered on the decision of present problems.

Ключові слова: малі підприємства, Волинська область, харчова промисловість, обсяги реалізації продукції.

Ключевые слова: малые предприятия, Волынская область, пищевая промышленность, объёмы реализованной продукции.

Keywords: small enterprises, Volhynia area, food industry, volumes of realization of products.

Вступ. Економічний розвиток і процвітання України напряду залежить від розвитку малого підприємництва, що є одним із засобів збільшення конкуренції, створення додаткових робочих місць, скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів, швидкого насичення ринку товарами та послугами.

Проблемою розвитку малого підприємництва і, зокрема, малих підприємств харчової промисловості в регіонах, займались відомі вітчизняні вчені: Варналій З.С., Говорушко Т.А., Дейнеко Л.В.. Їх наукові погляди поширюються на проблеми ефективності розвитку малих підприємств у харчовій промисловості України, підтримки малого підприємництва та його регулювання. Значна увага приділяється також аналізу розвитку малих підприємств харчової промисловості за видами економічної діяльності, методології визначення кількісних і якісних ознак малих підприємств з виробництва харчових продуктів. Однак, наявність невтішних статистичних показників по розвитку малих підприємств харчової промисловості за останні роки свідчить про не вирішеність проблеми забезпечення ефективного функціонування малих підприємств в регіональному аспекті.

Постановка задачі. Метою даної статі є виявлення стану, проблем та обґрунтування пріоритетних напрямків підтримки розвитку малих підприємств харчової промисловості на Волині. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити ряд завдань теоретичного, що стосуються виявлення критеріїв малих підприємств, кількісної динаміки малого підприємництва на Волині і формулювання пропозиції щодо вирішення встановлених проблем. Автором було використано діалектичний і абстрактно – логічний методи дослідження.

Результати. Вісімнадцятого вересня 2008 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницькою діяльності» [2], згідно з яким були внесені зміни до Господарського кодексу України та Закону України «Про державну

підтримку малого підприємства». Зміни стосуються критеріїв малих підприємств. На сьогодні до малих підприємств (юридичних осіб) відносяться підприємства, в яких середньо облікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесят мільйонів гривень. Слід нагадати, що згідно Господарського кодексу України, прийнятого 16 січня 2003 року, малими (незалежно від форм власності) визнавались підприємства, в яких середньо облікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує 500 тис. євро [1].

З впровадженням нових критеріїв відбувся перерозподіл у структурі підприємств. За рахунок зменшення кількості середніх посилились позиції малих та великих підприємств.

Разом з тим, слід зазначити, що вітчизняне підприємництво, як самостійне соціально-економічне явище, існує і розвивається в складних умовах національної економіки і зустрічається з безліччю проблем в регіонах.

Станом на 01.01.2009 у Волинській області кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення становить 45 одиниць (у 2007 році – 50 одиниць). Також зареєстровано 54407 фізичних осіб-підприємців, що на 5,7% більше, ніж у відповідному періоді минулого року. Крім цього, в області нараховується 36 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Виробництвом промислової продукції займаються 167 підприємств. У загальнообласному обсязі промислового виробництва найбільш вагомою залишається частка харчової промисловості.

Якщо досліджувати тенденції розвитку тільки малих підприємств харчової промисловості, то частка цих суб'єктів господарювання в загальній кількості малих підприємств області становила у 2005 - 2,5 %, 2006 - 2,4 %, у 2007 - 2,2 %, 2008 - 2,1 %, в 2009 - 1,9 %, 2010 р. - 1,9 %.

Статистичні дані свідчать про зменшення за останні п'ять років частки малих підприємств харчової промисловості до загальної кількості малих підприємств. Слід відзначити одну характерну рису за весь досліджуваний період: відсутність тенденції до зростання показників динаміки. Така ситуація вказує на те, що майбутні підприємці не зацікавлені у відкритті власної справи у галузі харчових технологій. Можна говорити про низьку підприємницьку активність серед працездатного населення області, незважаючи на високий рівень безробіття. В зв'язку з цим гальмується економічне зростання регіону, знижується соціальна значимість малого підприємництва у харчовій промисловості. Це при тому, що провідною галуззю економіки Волинської області є аграрний сектор, а у загальнообласному обсязі промислового виробництва найбільш вагомою залишається частка харчової промисловості. Спостерігається велика диспропорція в розвитку малих підприємств харчової промисловості порівняно з малими підприємствами, діяльність яких пов'язана з оптовою та роздрібною торгівлею, транспортом, будівництвом, готельним та ресторанним бізнесом, наданням побутових послуг.

Для проведення більш глибокого аналізу використаємо такий інструмент, як класифікація, і за способом отримання кінцевого продукту малі підприємства харчової промисловості поділимо чотири групи:

1. малі підприємства цукро – бурякового, борошномельного, круп'яного, крохмального, олійного виробництва, які вибирають один або декілька корисних компонентів з початкової сировини.
2. малі підприємства, які при виробництві продукції видаляють з сировини надлишкові компоненти і підвищують вміст корисних. В цю групу відносяться такі, як : маслоробне, сироробне, плодоовочесушильне.
3. до третьої групи входять малі підприємства кондитерського, консервного, чайного, тютюнового, кофейного виробництва. Продукцію на яких отримують шляхом комбінування різних видів продуктів
4. четверту групу складають малі підприємства макаронного, лікеро-горілчаного, цукрорафінадного, рибопереробного і м'ясопереробного,

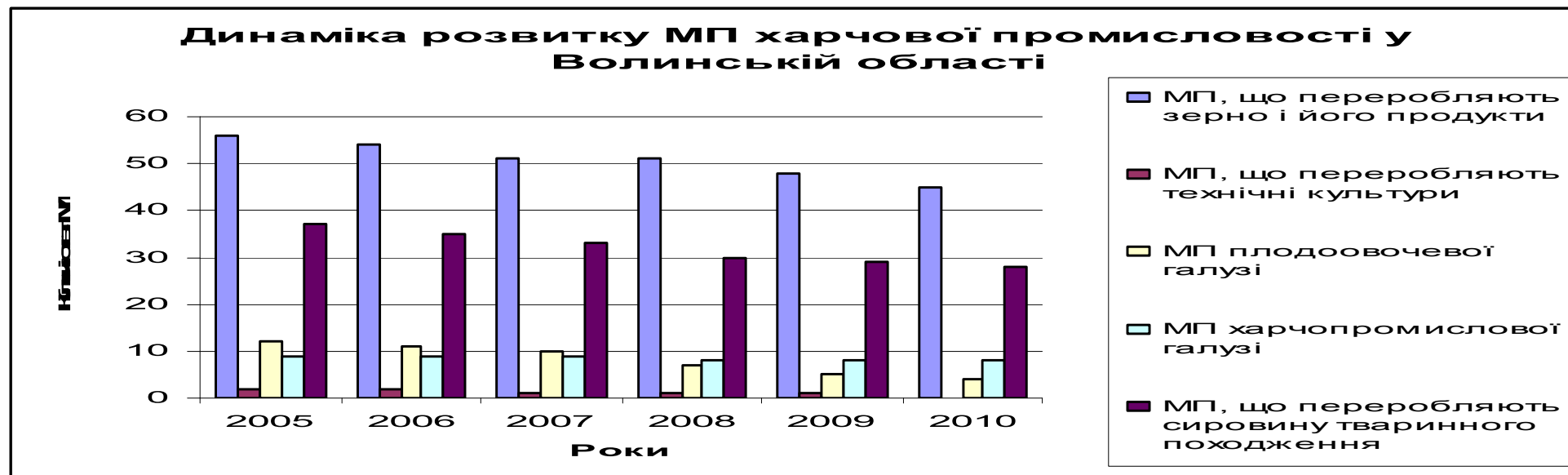
виробництва, що переробляють продукцію інших підприємств, яка вже пройшла первинну переробку.

Для оцінювання кількісного стану розвитку малих підприємств у харчовій промисловості можуть бути застосовані наступні показники: загальна кількість малих підприємств з виробництва харчових продуктів, їхня потужність і чисельність працівників, щільність розташування на території регіону, тощо.

Аналіз офіційної статистики виявляє зниження кількості малих підприємств харчової промисловості у Волинській області (табл.1). Негативна тенденція пояснюється несприятливим підприємницьким середовищем, зростанням адміністративних бар'єрів тощо. Це приводить до викривлення галузевої та регіональної структури малого підприємництва.

Малі підприємства харчової промисловості у Волинській області

Групи підприємств за галузями	Кількість малих підприємств					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Малі підприємства, що переробляють зерно і його продукти	56	54	51	51	48	45
Малі підприємства, що переробляють технічні культури	2	2	1	1	1	0
Малі підприємства плодоовочевої галузі	12	11	10	7	5	4
Малі підприємства харчо промислової галузі	9	9	9	8	8	8
Малі підприємства, що переробляють сировину тваринного походження	37	35	33	30	29	28
Виробництво тютюну	3	3	3	1	0	0
Всього	119	114	107	98	91	85

Варто зауважити, що Волинська область найбільш сприятлива для розвитку підприємств з виробництва хліба і хлібобулочних виробів та борошна. Цим пояснюється найбільша кількість малих підприємств з переробки зерна і його продуктів. Сприятливими факторами є наявність сировинної бази і невелика чисельність населення області. Виробництво хліба та хлібобулочних виробів в області представляють 11 малих підприємств (13 % від загальної кількості).

Сім малих підприємств виробляють сухарі, печиво, пироги і тістечка тривалого зберігання (8 % від загальної кількості малих підприємств харчової промисловості).

Виробництвом макаронних виробів (включає також борошняних виробів з начинкою: вареників, пельменів, готових страв, тощо) займаються 10 малих підприємств (12% від загальної кількості малих підприємств харчової промисловості).

Малі підприємства, що переробляють сировину тваринного походження, займають провідне місце в області і є найбільш перспективними. Йде поступове витиснення м'ясних продуктів і напівфабрикатів, які раніше імпортувались або завозились нелегально з республіки Польща. Частка малих підприємств з виробництва м'яса і м'ясопродуктів на початок 2010 р. становила 33%. Спостереження встановлено тенденцію до збільшення як кількості підприємств, так і обсягів продукції. Безпосередньо виробництвом м'яса та м'ясних продуктів у Волинській області займаються 20 малих підприємств. Це становить 24% від загальної кількості малих підприємств харчової промисловості області .

Виробництво рибних продуктів області представляють 8 малих підприємств. Необхідно відзначити, що на території Волині в 2010 році не було жодного малого підприємства, що переробляє технічні культури.

Більша частина малих підприємств (68 %) сконцентрована в містах області (Луцьк, Ковель, Володимир - Волинський, Нововолинськ). Тобто розміщення підприємств більш тяжіє до споживачів, ніж до сировинної бази.

Наступним кроком у аналітичній оцінці розвитку малих підприємств з виробництва харчових продуктів повинно бути дослідження динаміки чисельності працюючих відповідно до розподілу малих підприємств за вище наведеною класифікацією (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка середньо облікової чисельності працюючих на малих підприємствах харчової промисловості у Волинській області *

Групи підприємств	Середньо облікова чисельність працюючих, чол.			Відхилення, чол.	
	2007	2008	2009	2009/ 2008	2009/ 2007
Малі підприємства, що переробляють зерно і його продукти	408	406	342	-64	-66
Малі підприємства, що переробляють технічні культури	11	10	10	0	-1
Малі підприємства плодоовочевої галузі	77	69	36	-33	-41
Малі підприємства харчо промислової галузі	103	92	88	-4	-15
Малі підприємств , що переробляють сировину тваринного походження	306	298	302	4	-4
Виробництво тютюну.	29	7	0	-7	-29
Разом	934	882	778	-104	-156

*Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області

Як видно з табл. 2, найбільшим є показник чисельності працюючих для малих підприємств, що переробляють зерно і його продукти 408 чоловік у 2007 році і відповідно 342 чоловіка у 2009. За останній рік відбулося зменшення кількості працюючих на 16%.

Це пояснюється в першу чергу зменшенням кількості підприємств на 3 одиниці і загальною тенденцією зменшення кількості працюючих під час фінансово - економічної кризи.

Друге місце за показником чисельності працюючих посідають підприємства, що переробляють сировину тваринного походження. По кількості працюючих ця галузь фактично наздоганяє підприємства по переробці зерна і його продуктів.

Загалом кількість працюючих на малих підприємствах харчової промисловості зменшилась на 104 особи за один рік, а кількість підприємств зменшилось на 3 одиниці. Негативна тенденція зменшення підприємств і персоналу продовжувалась на протязі 2009 року. І на початок 2010 року малих підприємств у харчовій промисловості області зменшилось ще на 6 одиниць.

На думку автора ліквідація малих підприємств за останні 2 роки у Волинській області пояснюється загостренням фінансово-економічної ситуації в країні і некомпетентністю дій власників у фазі економічного спаду.

Один з важливих показників є обсяг реалізації продукції по групах малих підприємств (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка обсягів реалізації продукції малими підприємствами харчової промисловості у Волинській області *

Групи підприємств за галузями	Обсяги реалізації продукції, тис. грн.			Відхилення, тис. грн.	
	2007	2008	2009	2009/2008	2009/2007
Малі підприємства, що перероблюють зерно і його продукти	26908	33583	30623	-2960	3715
Малі підприємства, що перероблюють технічні культури	1051	1472	1236	-236	205
Малі підприємства плодоовочевої галузі	5620	6743	6085	-658	465
Малі підприємства харчосмакової галузі	7800	11245	10310	-935	2510
Малі підприємства, що переробляють сировину тваринного походження	23760	32657	34782	2125	11022
Виробництво тютюну	3010	2468	-	-2468	-3010
Разом	68149	88168	83036	-5132	14907

*Складено за даними Головного управління статистики у Волинській області

Показники табл. 3 свідчать про загальну тенденцію зменшення обсягів реалізації продукції у досліджуваному періоді. Проте малі підприємства, що переробляють сировину тваринного походження, збільшили обсяг реалізованої продукції. Але це пов'язано з інфляційним, а не з кількісним фактором.

Звичайно провести повний аналіз розвитку малого підприємництва у харчовій промисловості достатньо складно. Це пояснюється тим, що по області

фізичні особи - підприємці в структурі загальної кількості суб'єктів підприємництва займають майже 91%. У харчовій промисловості ця цифра значно нижча (близько 76%). Але вона суттєво впливає на об'єктивність даних. Обсяг реалізації продукції в багатьох фізичних осіб - підприємців не поступається малим підприємствам, а в деяких випадках і перевищує. Відсутність бухгалтерської звітності у фізичних осіб - підприємців значно спотворює об'єктивний стан розвитку малого підприємництва у харчовій промисловості Волинської області.

У цілому результати аналізу розвитку малих підприємств харчової промисловості у Волинській області свідчать про скорочення сектора малого підприємництва і вказують на те, що подальший розвиток ситуації без активного втручання держави може призвести до повного згортання діяльності малих підприємств. Наглядним прикладом є зменшення кількості малих підприємств харчової промисловості за останні 6 років на 29 %.

На нашу думку, це пояснюється значним погіршенням загальнооекономічної ситуації в країні за 2009 рік, браком державної підтримки суб'єктів малого підприємництва, наявністю адміністративних бар'єрів; обмеженістю фінансових ресурсів.

Однією з головних умов подолання негативних для малого підприємництва тенденцій має стати активна та виважена державна політика щодо розвитку малого підприємництва з урахуванням його галузевих та регіональних особливостей.

Розвиток малого і середнього бізнесу є особливо актуальним в умовах відсутності у держави інвестиційних коштів, тому що малий бізнес нічого не коштує державі, але приносить їй доходи і знімає тягар соціально-економічного навантаження й ризику, пов'язані з державними інвестиціями. Оскільки в Україні немає можливостей для активізації інвестиційної діяльності держави, варто шукати механізми в самих суб'єктах підприємництва.

Що стосується Волинської області, то основними напрямками для створення стимулюючих умов ефективного розвитку підприємств харчової

промисловості є всебічна підтримка малих підприємств і приватних підприємців - виробників з боку місцевих органів державної влади; спрощення процедур реєстрації, ліцензування, отримання дозволів та започаткування бізнесу в сфері харчових технологій; покращення взаємовигідного економічного співробітництва великих, середніх та малих підприємств в регіоні; забезпечення умов для розвитку перспективних форм фінансування малих підприємств харчової промисловості (лізинг, франчайзинг та інші); запровадження ефективних кредитно – гарантійних механізмів мікрокредитування суб'єктів малого бізнесу, пільгового кредитування; розбудова ефективної інфраструктури підтримки підприємництва в області.

Висновки. На основі аналізу динаміки розвитку малих підприємств харчової промисловості в період з 2006 до 2009 р.р. було виявлено поступове згортання їх діяльності, скорочення чисельності працюючих, зменшення обсягів реалізації. Запропоновано необхідність вдосконалення державних заходів щодо підтримки даного сектора економіки на регіональному рівні, тому що розвиток малого підприємництва для Волинської області має дуже велике значення. Завдяки розвитку малих підприємств можна зменшити безробіття в регіоні, підняти рівень життя населення, збільшити доходи бюджету.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV// zakon1.rada.gov.ua
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницькою діяльністю: Закон України від 18.09.2008 № 523- IV// zakon1.rada.gov.ua
3. Говорушко Т.А. Мале підприємництво та ефективність його розвитку у харчовій промисловості України [Текст]: моногр. / Т.А. Говорушко. - К.: Нац. ун-т харчових технологій, 2007. – 391 с.
4. Звіт про хід виконання Регіональної програми підтримки малого підприємництва на 2009-2010 роки у Волинській області: Електронний ресурс. – Луцьк, 2009. – Режим доступу: http://www.vofpp.lutsk.ua/news100201_001.html.